

Deliberationes tudományos folyóirat
17. évfolyam 2. szám 2024/2, 43–55. oldal
Kézirat beérkezése: 2024.november. 28.
Kézirat befogadása: 2025. október 22.
DOI: 10.54230/Delib.2025.1.43

Deliberationes Scientific Journal
Vol.17; Ed.No. 2/2024, pages: 43–55
Paper submitted: 28th November 2024
Paper accepted: 22nd October 2025
DOI: 10.54230/Delib.2025.1.43

ITÁLIAI UTAZÁS A VIA DEL CORSO-N A CASA DI GOETHÉIG

Fülöp Zoltán Ottó
Gál Ferenc Egyetem, Kutatóintézet
Egyháztörténeti Kutatócsoport

Absztrakt

Munkámban a weimari költőfejedelem 1786 és 1788 közötti római tartózkodását, itáliai útiélményeinek életére és munkásságára gyakorolt hatását középpontba állító Goethe Itáliában című tárlat elemzésére vállalkozom. Tanulmányomban görcső alá kerül a peregrinatio academica-ig visszanyúló Kavalierstour motívuma, melynek célja a kora újkortól kezdve a klasszikus műveltség megszerzése volt.

A memóriaintézmény többféleképpen reflektál e témára, hiszen az antikvitás felé forduló költő itáliai kalandozásai mellett a jelen időtapasztalatán keresztül is megragadja az utazás jelentőségét és szerepét a tömegturizmus által befolyásolt kortárs valóságban. Muzeológiai megközelítésében tárlatrendezésében külön hangsúlyt kapnak azok az alkotások, amelyek a 21. századi olasz és német művészek sajátos nézőpontjait tükrözik vissza a Goethehez való viszonyulásukban.

Jelen írásban kérdésként fogalmazódik meg, miként valósul meg 'a ház mint múzeum' koncepción keresztül megragadható életvilág bemutatása a Casa di Goethe kiállítótereiben. Miként közvetíti a kurátori elgondolás Goethe munkásságának e korszakát? Milyen hangsúlyok mentén kelti életre a festőbarátjával, Wilhelm Tischbeinnel közösen a Via del Corso-n bérelt lakás gyűjteményi anyaga Goethe római tartózkodását?

A gazdag mediterrán kultúrkincsre történő plauzibilis, nyugat-európai reflexiók és reminiszteniciák kapcsán célom továbbá rávilágítani a német és az angol kiállításrendezési logika közötti egyezésekre és eltérésekre a Casa di Goethe, valamint a Spanyol lépcső közelében található Keats-Shelley House tárlatán keresztül. Vizsgálom, miként mutatják be – korabeli dokumentumok, levelek, személyes tárgyak, festmények, nyomatok, rajzok, fényképek segítségével – az Örök Városhoz köthető alkotótevékenységüket.

Emellett felfejtem, hogy Németország és Anglia – a világirodalom fent nevezett meghatározó alakjaira támaszkodva – milyen módon kívánja a sokrétű római múzeumi palettán pozicionálni önmagát, egyúttal hogyan próbál meg pozitív autosztereotípiát közvetíteni a kulturális tartalmak felhasználásával a Mediterráneumban.

Kulcsszavak: Casa di Goethe, Keats-Shelley House, utazás, 'a ház mint múzeum', antikvitás felé fordulás

ITALIAN JOURNEY THROUGH VIA DEL CORSO TO CASA DI GOETHE

Zoltán Ottó Fülöp
Church History Research Group, Research Institute
Gál Ferenc University

Abstract

In my work, I will analyse the exhibition Goethe in Italy, which focuses on the influence of the Weimar poet prince's stay in Rome between 1786 and 1788 on his life and work. My study will examine the motif of the Kavalierstour, which dates back to the peregrinatio academica (peregrination), the purpose of which was to acquire classical education from the early modern period onwards.

The memory institution reflects on this theme in a number of ways, since, in addition to the poet's adventures in Italy, who turned to antiquity, it also captures the significance and role of travel in a contemporary reality influenced by mass tourism through the experience of the present. In the method of the museum, particular emphasis is given to works that reflect the specific perspectives of 21st century Italian and German artists in relation to their approach to Goethe.

This paper asks how the concept of 'the house as museum' can be used to present the lifeworld in the exhibition area of Casa di Goethe. How does the curatorial concept convey this period of Goethe's work? What are the emphases along which the collection in the house in Via del Corso, rented with the painter's friend Wilhelm Tischbein, brings Goethe's stay in Rome to life.

Furthermore, in the context of plausible Western European reflections and reminiscences on the rich Mediterranean cultural heritage, I aim to highlight the similarities and differences between the German and the English exhibition logic through the Casa di Goethe and the Keats-Shelley House, which is located near the Spanish Steps. I will examine how their work is presented through with the help of archived documents, letters, personal objects, paintings, prints, drawings and photographs; which are connected to the Eternal City.

In addition, I explore how Germany and England, drawing on the above-mentioned great figures of world literature, seek to position themselves in the diverse museum palette of Rome, while at the same time attempting to convey a positive autostereotype through the use of cultural content in the Mediterranean.

Keywords: Casa di Goethe, Keats-Shelley House, journey, 'the house as museum', turning to antiquity

IMPOZÁNS ÉPÜLET A PALAZZO RONDANINIVEL SZEMBEN

A Porta Flaminian, Róma északi városkapuján áthaladva a Santa Maria del Popolo templom mellett vezet az út az Piazza del Popolara, melynek közepén II. Ramszesz fáraó obeliszkje emelkedik. A teret a közel másfél kilométer hosszú Via del Corso köti össze a Piazza Veneziával. A történelmi városközpont e műemlékekkel, barokk palotákcal és templomokkal körülölelt utcáján található az a többszintes épület, melynek falán sötétvörös színű tábla jelzi Johann Wolfgang von Goethe egykori otthonát. A tömör faajtón belépve kanyargós márványlépcsőn jut fel a látogató az emelti szobákhoz, ahol betekinthez a weimari költőfejedelemez „életének egyik legboldogabb időszakába”. (Eckermann, 1989)

1. kép A Casa di Goethe bejárata

A 16. század végén neoreneszánsz stílusban épült *Palazzo Moscatelli* – ahol Goethe 1786-tól 1788-ig közös fedél alatt lakott *Johann Heinrich Wilhelm Tischbein*, *Johann Georg Schütz*, *Heinrich Meyer*, *Friedrich Bury* festőkkel és *Johann Heinrich Lips* rézmetszővel –, egy ősi nemesi családé volt. A Via del Corso sok minden megváltozott azóta, de továbbra is itt áll az a ház – szemben a Palazzo Rondanini-vel¹ –, melynek falára a város 1872-ben emléktáblát helyez el a költő tiszteletére. Az épület, hosszas tervezési és felújítási munkálatokat követően, 1973-ban nyitja meg kapuit a nyilvánosság előtt, harmadikként a Frankfurt am Main-i és a weimari Goethe-ház mellett. A múzeum mecénások nagylelkű támogatásával jön létre és a második emeleten kap helyet. (Ziegler, 2009) A Goethe munkásságának e korszakát dokumentáló kiállítótér a *Freies Deutsches Hochstift* kulturális intézet felügyelete alatt kezdi meg működését. Az 1980-as évek elején a múzeum bezárásra kényszerül. Néhány év-

vel később az Arbeitskreis selbständiger Kultur-Institute e. V. (a továbbiakban: AsKI) megbízást kap egy nagyszabású gyűjteményi koncepció kialakítására. A projekt az AsKI ügyvezető igazgatója, a művészettörténész *Konrad Scheurmann* vezetésével valósul meg. Az első emelet 1990-ben a német állam tulajdonába kerül, majd hét évvel később *Manfred Kanther* belügyminiszter felavatja a Casa di Goethét (Scheurmann – Bongaerts-Schomer, 1997), amely a költőt középpontba állító állandó kiállítása mel-

¹ A római tartózkodási cím, amit Goethe weimari barátainak megad: „neoreneszánsz Palazzo-stílusú, reprezentatív homlokzatú épület a Palazzo Rondaninivel szemben”. (Zapperi, 2010, 160) Az épületben ma éppúgy sakk-klub (Nouvo Circolo degli Scacchi) működik, mint a 18. század utolsó harmadában.

lett évente több, a tematikába illeszkedő időszakos tárlatot rendez. Így ad teret többek között *Johann Gottfried Schadow*, *Heinrich és Thomas Mann*, *Max Beckmann*, *Günter Grass* és *Andreu Alfaro* művészi megnyilatkozásainak. A DaimlerChrysler AG patronálásával ösztöndíjprogram is indul 1998 és 2006 között – írók, újságírók, tudósok, fordítók és képzőművészek számára. (Bongaerts, 2004) A Bundestag Kulturális és Médiabizottsága támogatásával 2009-ben a második emeleti lakást is megvásárolják, azt a részt, ahol először a múzeum működött. Három év múlva Bernd *Neumann* és *Lorenzo Ornaghi* német, illetve olasz kultuszminiszter új helyiségeket nyitnak meg. A brémai *Karin und Uwe Hollweg Stiftung* támogatásával 2013-ban a kutatási ösztöndíjpályázat újraindul. Ide költözik a korábban különböző intézetekben működő *Deutscher Künstlerverein* könyvtára, mely számos dokumentumot őriz a 19. századi Rómában alkotó német ajkú művészek életéről és szervezeteiről (Dingerdissen – Gazetti – Thimann, 2020).

2. kép A római Goethe-ház könyvtári részlege

A nyilvánosan hozzáférhető referenciakönyvtárban, mely jelenleg mintegy nyolcezeröttszáz kötetet számlál, egyaránt található szakirodalom Goethe személyes kapcsolatairól, életmódjáról, az utazás átfogó témájáról, valamint a német-olasz kulturális kapcsolatokról. A polcokon 17–19. századi könyvek, fóliók, illetve bőrkötésű példányok sorakoznak. Az állomány számos darabját kiállítási célokra is használják, különösen olyan bibliofil kincseket, mint a Goethe-művek első kiadásai, illetve a szerző útibeszámolói. A Goethe-házat 2022 óta *Gregor H. Lersch* irányítja, az intézmény vezető kurátora pedig a művészettörténész *Ludovico Pratesi*.

MŰVÉSZLAKÁSBÓL TÖRTÉNETI HÁZMÚZEUM

A Via del Corso 18. szám alatt található épület kisebb megszakítással mintegy fél évszázada ad otthont a Goethe Múzeumnak, mely – mint a weimari költőfejedelem római tartózkodásának tárgyiasult emlékalakzata – az idők folyamán többretegű

szimbolikus tartalommal telítődött, és a kollektív emlékezet helyévé vált. Egy adott lakóház kiállítótérre alakítása nem példa nélküli a nemzetközi múzeumi gyakorlatban. E múzeumtípus iránti érdeklődés a 20. század közepén lendül fel. A koncepció megvalósítása során világszerte ismert és elismert személyek, többnyire művészek otthonát rendezik be sajátos memóriaintézménnyé, melyet gyakran emlékmúzeumnak (*memory museum*) is neveznek (Coats, 1990). E történetileg jelentős helyszínek nagyban előmozdítják a kulturális turizmus felénélkülését. Némelyek közülük egykori neves lakóik életvitelét, szellemi tevékenységét vagy valamely alkotói korszakát, mások a lakóház társadalmi szerepét állítják a homloktérbe, így fogalmazzák meg egyedi narratívájukat. Gyűjteményezési stratégiájuk éppen ezért szorosan kapcsolódik az irodalom- és a társadalomtörténethez (Butcher-Youngmans, 1993).

A többretegű jelentést magába sűrítő 'történeti házmúzeum' (*historic house museum*) konceptus (Pinna, 2001) gyakran támaszkodik Maurice Halbwachs kollektív emlékezet fogalmára, mely terminus a társadalmi struktúrák és az egyéni emlékezet összefüggésrendszerében nyújt támpontot a múlt jelenségeinek értelmezésére (Halbwachs, 1992).

Továbbgondolva e kategória alkalmazhatóságát, a muzeológiában a kurátorok azt hangsúlyozzák, hogy a kollektív emlékezet beágyazódik a kultúrába és a helybe, vagyis sajátos formája akár egy lakóház esetében is megvalósulhat. Az emlékezet „megszelídítésére” (Hobbs, 2001) egy-egy város reurbanizációs projektjeiben szintén sor kerülhet azáltal, hogy a szakemberek az épület lokális jelentésén túl annak nemzeti és transznacionális szerepét is feltárják. A kollekcióképzés e gyakorlatába szervesen illeszkedik Goethe római korszakának a bemutatása, vagyis annak a lelkesedésnek és mindent átfogó boldog életérzésnek a közvetítése, amely itt-tartózkodása alatt egész lényét áthatotta, új lendületet adva megrekedt alkotói tevékenységének. Az állandó kiállítás készítői a költő egykori lakóhelyét gyűjteményi és szimbolikus funkcióval ruházzák fel. A látogatóban azt tudatosítják, hogy „a világ fővárosában” megváltozott a költő addigi életformája, művészi látásmódja, megismerkedett Tischbein hatására a *dolce far niente* életérzéssel. Azért utazott ide, hogy saját szemével lássa az ókori művészet remekeit, új impulzusokat szerezzen: festeni akart, sétálni Róma utcáin, tapasztalatokat gyűjteni, ihletet meríteni. A memóriaintézmény határozott törekvése, hogy az épület, a gyűjtemény és a kommunikációs stratégia segítségével hatékonyan konzerválja Németország kultúráján keresztül történő térnyerését Rómában.

A kurátorok a költő életének e periódusát több megközelítésből tárgyalják. A tárlatrendezés logikája egyfelől Goethe grafikáinak, szobrainak, rézmetszeteinek és irodalmi alkotásainak sajátos csoportosítása révén érvényesül. A kiállított darabokhoz esetenként hosszabb magyarázó jellegű szövegek, olykor rövid feliratok társulnak. A tárlókban gondosan elrendezett korabeli dokumentumok, a weimari baráti körének, valamint a Károly Ágost szász-weimar-eisenachi nagyhercegnek és Charlotte von Stein udvarhölgynek írt levél- és naplórészletek, a falakon bekeretezett rajzok, vázlatok mutatják be Goethe e pályaszakaszát és szellemi környezetét. A fő mondanivaló a képző-

művészet oldaláról is különféleképpen jelenik meg. A sok kis helyiségből, szűk folyósókból álló lakás egyik szobájába lépve *Andy Warhol* egész falat betöltő Goethe-portréja (1982) ragadja meg a tekintetet. A pop-art stílusirányzat jeles amerikai képviselője a tudóst Tischbein *Goethe in der römischen Campagna* című alkotása mintájára ábrázolja (Mommsen, 1984). Az egész teret uraló kép és Goethe irodalmi tevékenységét reprezentáló kiállítási felületet jól kiegészítik egymást. Az ideérkezőknek a teremben lehetősége van megpihenni, befogadni, vagy akár továbbgondolni a látottakat.

Ugyancsak Tischbein előbb említett festménye szolgált alapul *Georgi Takev* bolgár származású osztrák festőművész Goethe-ábrázolásához (1996), melyen a költő széleskarimájú kalapban és bő fehér kabátban látható egy idilli táj előtt. A képet abban a teremben helyezték el, ahol az eredetit több mint kétszáz évvel ezelőtt Tischbein megfestette (Maurer, 2021). A Frankfurt am Mainban, a Städel Museumban őrzött eredeti olajfestmény a német-olasz kulturális kapcsolatok egyik meghatározó szimbólumává vált (Langenfeld, 2008).

3. kép *Andy Warhol* Goethe-portréja

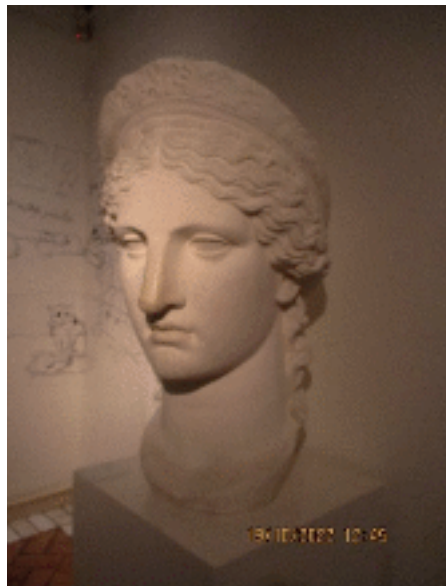
A lakásban eredeti bútor, berendezési tárgy ebből az időszakból nem maradt fenn, de a spaletták, a színesre festett kazettás mennyezet, a terrakotta padló jelenleg is ugyanaz, mint a 18. század végén. Tischbein számos rajzon megörökítette lakótársa egyszerű szobáját. E falak között rajzolta például a *Goethe am Fenster* című képét, mely a költőt úgy jeleníti meg, amint a „*Klein Stüppen*” (Gnoli, 1872) ablakából Pincio dombjára tekint. A látogató maga is kedvet érez arra, hogy az ablakpárkányra könyökölve – ahogy ezt

4. kép *G. Takev: Goethe in der römischen Campagna* című festménye

egykor Goethe tette – kinézzen a pálmafák és a fenyők övezte parkra és elmerüljön az elé táruló látványban.

Abban a sarokban, ahol költő ágya állt, ma Tischbein rajza² tölti be a falat. A festő Goethét az ágy mellett papucsában ábrázolja, amint párnáját fekhelyére igazítja. A képen balra az asztalon virággal teli váza és egy kétágú gyertyatartó, jobbra pedig egy utazóláda, valamint egy könyvekkel teli polc látszik. E jelenet mellett Juno³ arcképe ismerhető fel. A házasság és a termékenység istennőjének, egyúttal Róma város védnőjének a szobra ma is megtekinthető e helyiségben.

5. kép A Juno Ludovisi mellszobor
Goethe egykori szobájában

A múltban való elmerülés és a szellemi újjászületés felszabadító hatásának érzékeltetése mellett a tárlat Goethe alkotói tevékenységének gazdagságába is betekintést nyújt. Itt látható például színelméleti munkája (Goethe, 1810), amelyet az Örök Város fényei inspiráltak és a Szicíliában tanulmányozott növényvilágról írt műve is (Goethe, 1790). Üvegvitrinekben található a Rómában ihletett, átdolgozott vagy befejezett alkotásai: így az *Iphigenie auf Tauris* (Goethe, 1786), az *Egmont* (Goethe, 1789), a *Das Römische Carneval* (Goethe, 1789), a *Torquato Tasso* (Goethe, 1790) és a *Römische Elegien* (Goethe, 1790) unikális kiadásai. A gyűjtemény a német szövetségi kormány és szponzori segítséggel folyamatosan bővül.

A Casa di Goethe – gazdag könyvtára révén – nem csupán tudományos kutatóhelyként funkcionál, hanem művészeti, tudományos és kulturális találkozások helyszíne is. A második emeleten rendszeresen témaspecifikus előadásokat, felolvasásokat, könyvbemutatókat, szemináriumi órákat tartanak, vitacsoportokat szerveznek. Egyfajta kulturális csereprogram keretében kapnak hangsúlyt a kortárs német és olasz művészek munkái, melyeken Goethe személyéhez, itáliai élményeihez, alkotásaihoz fűződő sajátos viszonyulásmódjuk és a friss, olaszországi turizmussal kapcsolatos invencióik jutnak kifejezésre. Az egymás mellé helyezett művek az utazás toposzát különböző perspektívából láttatják. A kurátori szándéknak megfelelően a Via del Corso-n lévő lakásban a múlt felidézése és Európa jelenére vonatkozó kortárs reflexiók megfogalmazása az idő folytonosságának érzékeltetését szolgálják. A művészek személyes nézőpontját

2 A kép címe: *Das verfluchte zweite Kissen* (1787) (Zapperi 2010, 161).

3 A szobor nevét tulajdonosáról, az értékes régiséggyűjteménnyel rendelkező, bolognai származású Ludovico Ludovisi bíborosról kapta. A római kori nagyméretű márványfej jelenleg a Museo Nazionale Romano gyűjteményének része (Zádor – Genthon, 1981, 536).

visszatükröző festmények, szobrok, fényképek, videofelvételek olyan aktuális társadalmi kérdéseket érintenek, mint a migráció, a fasizmus emlékezete és a kulturális kisajátítás.

E ponton érdemes rávilágítani, hogy az utazás jelentése és természete gyökeresen megváltozott az idők folyamán. A *peregrinatio academica* hagyományaira (Giese, 2009) visszanyúló, a tudás gyarapítása céljából vállalt utazás Európában a kora újkortól kezdve vonzó lehetőséget kínált új ismeretek elsajátítására, illetve személyes kapcsolatépítésekre. Goethe 37 évesen valósította meg egy életre szóló álmát. Itáliai útját – mely egyfajta menekülés volt a weimari udvar korlátozásai és Charlotte von Steinrel való kapcsolata elől – eredetileg néhány hónapra tervezte, de végül csaknem két évig tartott. Naplóbejegyzéseiben, melyet *Italienische Reisen* (Goethe, 1816/1817) címen két kötetben évtizedekkel később tett közzé, lelkesedéssel számol be itt szerzett tapasztalatairól.

KULTURÁLIS TÉR KOMMEMORATÍV FUNKCIÓVAL A SPANYOL LÉPCSŐ TÖVÉBEN

A Piazza di Spagna 26. szám alatt található ház John Keats-nek és Percy Bysshe Shelley-nek állít emléket, akik Goethehez hasonlóan ugyancsak az Örök Városban találtak szellemi inspirációra. A múzeum, melyet az angol *Keats-Shelley Memorial Association* működtet, 1909-ben gazdag tárgyi anyaggal nyílik meg. A memóriaintézmény, melyhez egy több mint nyolcezer kötetes értékes könyvtár is tartozik, sokrétű kulturális tevékenységet folytat: bemutatótereiben tanórákat, múzeumpedagógiai foglalkozásokat és számos tematikus programot is tartanak.

6. kép J. Keats hálósobája a Piazza di Spagna-n

7. kép P. B. Shelley dolgozószobája

A múzeum körbejárása egy közel húsz perces kisfilmmel kezdődik, amely a két költő életét és az angol romantika nagy korszakát foglalja össze. A tárlat részét képezi a *The British in Rome* című egység, mely az írásos és a képi anyag elrendezésével hívja fel a figyelmet arra, hogy a 17–18. században sok brit fiatal nemes a széleskörű műveltség megszerzése, illetve látókörének bővítése okán végigjárta a *Grand Tour*-t (Black, 2003). Főként Franciaországba és Itáliába utaztak, sokuknak pedig Róma volt a végső céljuk. Az itt megfordult művészeknek, tudósoknak ekkor a törzshelye a Piazza di Spagna és környéke volt, amit a rómaiak el is neveztek „*Ghetto degli Inglesi*”-nek (Brown – Cacciatore – Haslam – Donini – Payling, 2005).

A skót származású orvosa, *James Clark* javaslatára a tuberkulózisban szenvedő Keats 1820 novemberében érkezik Rómába, egy hónap elteltével állapota azonban rosszabbra fordul és az 1821. február 13-án elhunyt költő a város protestáns temetőjében lel végső nyughelyre (Gittings, 1979). Egykori bútorai, személyes tárgyai, levelei, kéziratai, egyéb relikviái nem csupán hitelesen dokumentálják életének e szakaszát, hanem segítségükkel könnyen felidézhető rövid római tartózkodása. A tárlat ugyanakkor túlmutat az artefaktumok tárgyilagos láttatásán, hiszen kontextusukba helyezi azokat, és ily módon tárja fel a hozzájuk kapcsolódó tartalmakat. A kurátorok nagy precizitással, hangsúlyok megfogalmazásával jelenítik meg a két költő magánéletének apró részleteit is. A látogató így megtudhatja, milyen nagy hatással volt rájuk a városban élő honfitársaik közelsége, a Spanyol Lépcső, a Fontana della Barcaccia, vagyis a Pietro és Giovanni Lorenzo Bernini által tervezett barokk szökőkút, illetve a Pincio látványa.

8. kép Kilátás a Keats-Shelley House teraszáról a Spanyol Lépcsőre

Az is kiderül továbbá, hogy Keats és Shelley gyakran meghívtak magukhoz brit művészeket, tudósokat, és rokonaik is olykor felkeresték őket. Shelley-t például többször felesége, Mary, aki a *Frankenstein, or The Modern Prometheus* (M. Shelley, 1818) szerzője.

HIDAK MÚLT ÉS JELEN KÖZÖTT – A MÚZEUMI REPREZENTÁCIÓ JEGYÉBEN

Több szempont alapján összehasonlítható Goethe és Tischbein, valamint Keats és Shelley itáliai munkássága, csakúgy, mint az őket középpontba állító római memóriaintézmények kiállítási koncepciója és reprezentációs eljárása. Elmondható, hogy mind a négy alkotóra erőteljesen hatott a *genius loci*. Itáliába utazásuknak több oka is volt. Egyfelől a *Kavalierstour*, illetve a *Grand Tour* tradícióit követve azért érkeztek az Örök Városba, hogy kiszélesítsék és elmélyítsék klasszikus műveltségüket. Mélyen élt bennük az ókori értékek, eszmék és kultúra iránti fogékonyság, a ködös, hideg északi vidékről való elvagyódás és Itália napsütéses, gazdag földje iránti sóvárgás. Emellett újfajta művészi inspirációra is vágytak. Így a város történelmi központjának művészlakásaiba költöztek, amelyek egyébként egymástól sem voltak túl nagy távolságra. Ám, amíg Goethe és Tischbein elsősorban a Rómában tartózkodó német ajkú és itáliai művészekkel tartott fenn intenzív kapcsolatot, addig Keats-re és Shelley-re a „*Ghetto degli Inglesi*” környékét gyakran felkereső, a spanyol és francia kultúrkörhöz tartozó művészek is hatottak, már csak az ibériai állam szentszéki nagykövetségének és a Chiesa Santa Trinità dei Monti közelségéből adódóan is. Ha a két épület kortárs környezetét vesszük szemügyre, feltűnik, hogy mindkét lakást templomok, üzletek, bankok, éttermek, szállók veszik körül. A Keats-Shelley House közelében ugyanakkor

a mai napig működik egy tradicionális angol teaház, amely a hozzá köthető személyek és események kapcsán nyeri el jelentőségét, éppen úgy, mint a Via Condotti-n található Antico Caffé Greco. Az Örök Város legrégebbi kávéházának impozáns belső terében az 1760-as évektől számos ismert művész megfordult. „Itt elmélkedett *Goethetől Rabindranath Tagoreig, Samuel Morsétől Humperdinckig, Turgenyevtől D’Annunzio-ig és Buffalo Billig* mindenki, akinek Rómában neve, rangja, elmélkednivalója s egy csésze feketére való pénze volt.” – ahogy erről Lénárd Sándor polihisztor ír, aki az Anschluss után Rómában talált menedéket (Lénárd 1973, 186).

A két memóriaintézmény hasonló küldetéstudattal rendelkezik. Céljuk, hogy az Örök Városban alkotott művészeket keresztül hidakat építsenek országaik között, valamint a színes római múzeumi palettán pozícionálják önmagukat. A városi belépőjegyek áraihoz képest lényegesen olcsóbban árulják tikkettjeiket, ami arra utal, hogy a kulturális javak mediálása során azok dekommodifikálhatósága kerül előtérbe. Kiállítási logikájukat meghatározza a ’ház mint múzeum’ reprezentációs módszer. A Casa di Goethe neves lakóinak római alkotótevékenységét a 19–21. századi művészek reflexióinak keretében is bemutatja, ezen túlmenően az utazás szerepének és jelentőségének változását ugyancsak nyomon követi. A Keats-Shelley House muzeológusai által átfogott időkeret ezzel szemben a két költő római tartózkodásának spektrumán belül marad, így az angol kurátori koncepció nem tartja szükségesnek érvényesíteni az aktualizálás logikáját. Keats és Shelley munkásságát inkább komparatív módon a romantika jegyében tárgyalja, tág európai kitekintéssel. Jelentős eltérés továbbá, hogy amíg a Goethe Múzeum nem őriz személyes tárgyakat, addig a Keats-Shelley House eredeti artefaktumokban bővelkedik. Mindkét intézmény – lehetőséget biztosítva a tudományos tevékenység számára – komplex kutatóhelyként működik, értékes könyvtárral rendelkezik és az elsődleges gyűjteményi feladataikon túl olyan szekunder funkcióknak is teret engednek, mint a workshopok, szemináriumok, író-olvasó találkozók megtartása. A múzeumok fenntartói a kulturális tartalmak mediálása során pozitív autosztereotípiát közvetítésére és az országimázs erősítésére törekednek a Mediterráneumban.

Kapcsolattartó szerző:
Fülöp Zoltán Ottó
Gál Ferenc Egyetem
Kutatóintézet
Egyháztörténeti Kutatócsoport
6720 Szeged
Dóm tér 6.
zoltanotto29@gmail.com

Corresponding author:
Zoltán Ottó Fülöp
Church History Research Group,
Research Institute
Gál Ferenc University
Dóm square 6.
6720 Szeged, Hungary
zoltanotto29@gmail.com

Hivatkozás: Fülöp, Z. O. (2025). Itáliai utazás a Via del Corso-n a Casa di Goetheig. *Deliberationes*, 18(1), 43–55.

IRODALOMJEGYZÉK

- Berchoux, J. (1819). *La gastronomie: Poème*. L. G. Michaud. Biblioteca e Museo della Cucina, Roma.
- Black, J. (2003). *Italy and the Grand Tour*. Yale University Press.
- Bongaerts, U. (Hrsg.). (2004). *Die Casa di Goethe in Rom*. Casa di Goethe.
- Brown, S., Cacciatorre, V., Haslam, R., Donini, F., Payling, C. (2005). *Keats and Italy: A History of Keats-Shelley House in Rome*. Il Labirinto.
- Butcher-Youngmans, S. (1993). *Historic House Museums: A Practical Handbook for Their Care, Preservation, and Management*. Oxford University Press.
- Coats, P. (1990). Survey of History House Museums. *History News*, 45(1), 26–28.
- Dingerdissen, U., Gazetti, M., Thimann, M. (Hrsg.). (2020). *Quellen der Inspiration: Deutsche Künstlerbibliotheken in Rom, 1795–1915. Fonti d’Inspirazione: Biblioteche e degli artisti tedeschi a Roma 1795–1915*. Arbeitskreis selbständiger Kulturinstitute e.V.; Casa di Goethe.
- Eckermann, J. P. (1935/1989). *Beszélgetések Goethével*. (ford.) Györffy M. Európa Könyvkiadó.
- Giese, S. (2009). Peregrinatio academica. In F. Jaeger (Hrsg.). *Enzyklopädie der Neuzeit: Naturhaushalt – Physiokratie, Bd. 9*. (pp. 951–955). J. B. Metzler Verlag.
- Gittings, R. (1979). *John Keats*. Penguin Books.
- Gnoli, D. (1872). Das Goethe-Haus in Rom. *Im neuen Reich*, 2(1872), 143–148.
- Goethe, J. W. v. (1786/1890). *Iphigenia Taurisban: Goethe drámája*. (ford.) Csengeri J., Kisfaludy Társaság; Franklin Társulat; Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda.
- Goethe, J. W. v. (1789/1957). *Egmont*. (ford., utószó) Keresztury D. Európa Könyvkiadó.
- Goethe, J. W. v. (1789/1984). *Das Römische Carneval. Mit den farbigen Figurinen von 1789 und den Fragmenten „Über Italien.“* Herausgegeben und mit einem Nachwort versehen von Isabella Kuhn. Insel Verlag.
- Goethe, J. W. v. (1790/1933). *Torquato Tasso: Színmű*. (ford.) Pitroff P. Nitsmann József Nyomdája.
- Goethe, J. W. v. (1790/1982). *Római elégiák*. (ford.) Babits M. Európa Könyvkiadó.
- Goethe, J. W. v. (1790/2005). *A növények metamorfózisa*. (ford.) Hegedűs M. Pisztráng Kör Waldorf Természetvédő és Természetjáró Egyesület.
- Goethe, J. W. v. (1810/1983). *Színtan: Művészet és elmélet*. (ford.) Rajnai L., Corvina Kiadó.
- Goethe, J. W. v. (1816–1817/1961). *Utazás Itáliában*. (vál., ford., jegyz.) Rónay Gy. (utószó) Vajda Gy. M. Magyar Helikon Kiadó.
- Halbwachs, M. (1925/1992). *On Collective Memory*. (ed., trans., intr.) Coser, L. A. University of Chicago Press.
- Hobbs, S. D. (2001). *Exhibiting Antimodernism: History, Memory and the*

- Aestheticized Past in Mid-twentieth Century America. *The Public Historian*, 23(3), 39–61. <https://doi.org/10.1525/tph.2001.23.3.39>
- Langenfeld, K. (2008). *Wilhelm Tischbein: Goethe-Maler in Rom und herzoglich oldenburgischer Hofmaler*. Isensee Verlag.
- Lénárd S. (1943/1973). Róma, 1943. In Lénárd S., *Völgy a világ végén és más történetek*. (vál., s. a. r.) Szerb Ané., (bev.) Kardos G. Gy. (pp. 71–242). Magvető Kiadó.
- Maurer, G. (2021). *Heimreisen: Goethe, Italien und die Suche der Deutschen nach sich selbst*. Rohwolt Verlag.
- Mommsen, K. (Hrsg.). (1984). *Goethe – warum? Eine Auslese aus Werken, Briefen und Dokumenten*. Insel Verlag.
- Pinna, G. (2001). Introduction to historic house museums. *Museum International*, 210(53) 2, 4–9.
- Shelley, M. (1818/1977). *Frankenstein*. (ford.) Göncz Á. (szerk.) Szabó V. Kozmosz Könyvek.
- Scheurmann, K., Bongaerts-Schomer, U. (1997). *Goethe in Rom. Publikation zur Eröffnung der Casa di Goethe in Rom*. Philipp von Zabern Verlag.
- Zapperi R. (2010). *Das Inkognito: Goethes ganz andere Existenz in Rom*. C. H. Beck Verlag.
- Zádor A., Genthon I. (szerk.). (1981). *Művészeti lexikon II. (F–K)*. Akadémiai Kiadó.
- Ziegler, J. (2009). *Die Casa di Goethe in Rom: Ein besonderes Beispiel deutscher Kulturarbeit*. Universität Osnabrück.